

Сыбайлас жемқорлықпен бірге күрейсейік!

*"Сыбайлас жемқорлық-бұл қоғамның қатерлі ісігі"
Джеймс Вулфенсон, Дүниежүзілік банктің басшысы,
1996 ж.*

«Сыбайлас жемқорлық» сөзі (латын тілінен «corrupter») көптеген мағынасы бар: бүлдіру, құлдырау, параға сатып алу, азғыру, тура жолдан тайдыру, құбылмалылық, істі бұзу, күйреуге әкелу, бұрмалау, алдау, қорлау, ар-намысын таптау, «tupere» көп мағыналы (бұзу, қирату, заңнан аттап өту, шартты бұзу) етістігімен қатар қолданылатын «со» қосымшасы сыбайлас жемқорлық – бұл бірнеше субъектілердің қатысуымен іс-қимыл жасау екенін көрсетеді.

Бұдан өзге, латынша «corruptio» «параға сатып алу», «іріп-шіру» дегенді білдіреді, «сыбайласу» етістігі «біреуді ақшамен немесе өзге де материалдық игіліктермен параға сатып алу» дегенді білдіреді.

Сыбайлас жемқорлықтың түрлері

- 1) **тұрақты сыбайлас жемқорлық:** адамдар пара түрінде қандай да бір соманы үнемі төлейтін болса, олардың проблемалары шешілетінін біледі, алайда төлеуді тоқтатқан жөн және проблемалар қайтадан басталады. Төлем орындалуына кепілдік береді.
- 2) хаотикалық сыбайлас жемқорлық: пара уағдаластықтардың орындалуына кепілдік бермеген жағдайда орын алады, қызметтер көрсетілмейді, рұқсаттар берілмейді, айыппұлдар жойылмайды және т. б.
- 3) тұрмыстық сыбайлас жемқорлық: адамдар өздерінің тұрмыстық қажеттіліктерін қанағаттандыруға тырысқанда пайда болады - жұмыс табу, балаларды балабақша мен мектепке орналастыру, медициналық қызметтер алу, өз қажеттіліктері үшін басқа да мемлекеттік қызметтер. Тағы бір себеп-жазадан, айыппұлдан аулақ болу, жауапкершілікті азайту немесе алып тастау және т. б.
- 4) жүйелі сыбайлас жемқорлық: адамдар қосымша пайда көздерін іздеген кезде пайда болады – мемлекеттік тапсырыс, тиімді келісімшарт алу немесе мемлекеттік мүлікпен операциялар жүргізу және т. б.

Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі Төрағасының бұйрығымен Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық фактісі туралы хабарлаған немесе сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылға өзгеше түрде жәрдем көрсететін (көрсеткен) адамдарды көтермелеу қағидалары бекітілді.

Мәселен, Қағидаға сәйкес біржолғы ақшалай сыйақы беру, грамотамен марапаттау немесе алғыс жариялау формасында жүзеге асырылатын көтермелеулер көзделген.

Параның немесе келтірілген залалдың сомасы не ұсынылған жеңілдіктердің немесе көрсетілген қызметтердің құны бір мың айлық есептік көрсеткіштен (бұдан әрі – АЕК) аспайтын немесе залал келтірілмеген сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар бойынша біржолғы ақшалай сыйақы мынадай мөлшерлерде белгіленеді:

- 1) сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар туралы әкімшілік істер бойынша – 30 АЕК;
- 2) онша ауыр емес сыбайлас жемқорлық қылмыстар туралы қылмыстық істер бойынша – 40 АЕК;
- 3) ауырлығы орташа сыбайлас жемқорлық қылмыстар туралы қылмыстық істер бойынша – 50 АЕК;
- 4) ауыр сыбайлас жемқорлық қылмыстар туралы қылмыстық істер бойынша – 70 АЕК;
- 5) аса ауыр сыбайлас жемқорлық қылмыстар туралы қылмыстық істер бойынша – 100 АЕК.

Пара немесе келтірілген залал сомасы немесе ұсынылған жеңілдіктер немесе көрсетілген қызметтер құны 1000 АЕК асатын сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар бойынша біржолғы ақшалай сыйақы пара немесе келтірілген залал немесе ұсынылған жеңілдіктер немесе көрсетілген қызметтер сомасының 10% құрайды, бірақ 4000 АЕК-тен көп емес. Сыйақы айыпты адамға қатысты айыптау үкімі немесе әкімшілік жаза қолдану туралы сот қаулысы заңды күшіне енген соң ғана беріледі.

Қорытындылай келе, егер қоғамның өзі, әрбір азамат сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұруға батылдық танытпаса, ал мемлекеттік басқару құзыретті және тиімді болмаса, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес нәтижелі болмайтынын атап өткім келеді.

**Сыбайлас жемқорлықтың комплаенс-қызметінің басшысы
Д.Е.Бейсембаева**